

Jedinstvo i zajedništvo kršćana u svjetlu ekumenskog pokreta

Danijel BERKOVIĆ

Biblijski institut, Zagreb

daniel.berkovic@zg.t-com.hr

UDK: 261.8

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 15. 2. 2008.

Prihvaćeno: 15. 3. 2008.

Sažetak *U tekstu autor nastoji ukazati na istinske temelje kršćanskog jedinstva i zajedništva kako se dadu uočiti iz biblijskog teksta i konteksta. Istovremeno iz suvremene perspektive, pretpostavka ovoj temi nalazi se već i na razini definicije. Što je i kako za koga ekumenizam? Ekumenizam iz naše današnje perspektive, ipak je samo jedan od pokreta u povijesti šireg nastojanja oko jedinstva i zajedništva kršćana. Je li za neke ekumenizam zapravo Sizifov posao? Što odista znači jedinstvo u različitosti? Kako se s time nosimo unutar-konfesionalno i preko-konfesionalno? Brka li se također, pokatkad u nekih kršćanskih tradicija jednoduše sa jedinstvom i jednodušnosti?*

Povijesna razmeđa ekumenizma, na europskom i na našem hrvatskom tlu, nezaobilazno se dotiču i onih 'neteoloških' pitanja - rase, spola (zaređenje žena), klase (teologija oslobođenja), seksualne orijentacije (istospolne veze). Sve su to pitanja koja posredno ili neposredno utječu na kršćanski dijalog i pitanja jedinstva kršćana.

U drugom dijelu autor ukazuje i na ono što nas kršćane potencijalno spaja a što razdvaja, usredotočuje se na pitanja tri pitanja: ekleziologije, teologije, duhovskih crkvenih pokreta.

U zaključku se ukazuje na perspektive i izazove prema istinskom jedinstvu kršćana, u odnosu na unutar-konfesionalni i preko-konfesionalni dijalog raznih kršćanskih tradicija. Autor potom prisposobljuje crkvu sa pticom koju nose dva krila, u eklezijalnom pogledu, jedno je institucionalno, drugo krilo je duhovsko. Jedino koordiniranim i sinhroniziranim djelovanjem ovih dvaju krila crkva može uzletjeti iznad svih svojih razjedinjenosti.

Idu li dvojica zajedno, a da se ne dogovore?

Ovaj biblijski tekst proroka Amosa u prijevodu Šarića glasi ponešto drugačije: „Putuju li dvojica zajedno a da ne poznaju jedan drugoga?“ Ovaj prijevod, osim što je ponešto bliži izvorniku, bolje odslikava i našu temu jedinstva kao zajedničko putovanje, ali i jedinstva koje se temelji na uzajamnom poznavanju i dogovoru. Upoznati i upoznavati onoga koji je drugačiji, onoga drugoga, imperativ je jedinstva i zajedništva. U protivnom umjesto jedinstva i zajedništva dogodit će nam se *jednoulje* koje je po svojoj naravi izrazito dogmatsko, netolerantno i isključivo. Problem se javlja u sljedećem slijedu događanja: ono što ne poznajemo, toga se bojimo, a ono čega nas je strah, to onda i ne volimo. Pokazuje se kako je relativno malen razmak između nepoznavanja i odbojnosti ili čak mržnje. Putovati s neznancem nije uvijek možda ugodno, ali putovati se mora, pa se i tijekom putovanja bolje može upoznati.

Kristova i kršćanska Crkva u svim svojim povijesnim različitostima, često i odvojenim putovima, ipak od najranijih dana putuje „zajedno“. I unatoč svega ovo zajedničko putovanje nije tek stvar našeg izbora ili dobre volje. Jedinstvo i zajedništvo kršćana podignuto je na razinu Kristove zapovijedi, „Ovo je zapovijed moja: ljubite jedan drugoga kao što sam ja ljubio vas“ (Iv 15,12). Ali kako Kristovo evanđelje u konačnici nije tek stvar duhovne legislative i jurisdikcijskog karaktera, to ono postaje i usrdna molitva Gospodinova „da svi budu jedno. Kao što si ti Oče, u meni, i ja u tebi, tako neka i oni u nama budu jedno“ (Iv 17,21). Nekako je simptomatično da već i prije same uspostave Crkve Isus moli Oca „da svi budu jedno“ (Iv 17,21). Pokazuje li se to kao svojevrsna božanska *slutnja* čovjekove buduće i povijesne razjedinjenosti?

Podsjetimo se samo kroz biblijsku literaturu kako je čovjekova povijesna težnja jedinstvu i zajedništvu opisana u pripovijesti o Babilonskoj kuli. Nije tamo sukus priče bio doseći „nebo“, nego pribaviti i sačuvati „sebi ime“ i „ne raspršiti se“ (Post 11,4). Ostati nekako jedinstven, s „jednim jezikom“. Biti u stanju razumijeti se. Jezik je odvajkada prekrajao političke granice među narodima, gradio zidove. Jezik može biti sredstvo oživljavanja ili moćno oružje ubijanja; njime blagosivljamo ili proklinjemo (Jak 3). Ali jedinstvo Babilonske kule nije propalo zbog neuspjeha u njihovoj „školi stranih jezika“ ili neuspjeha nekog njihovog primitivnog esperanta. Propast babilonskog jedinstva nije toliko u nedostatku „zajedničkog jezika“. Naprotiv, njihov je suštinski problem u njihovom „političkom programu“.

U tome primjećujemo simptomatičnu razliku između tekstova i pripovijesti iz Post 11 i Post 12. Između Babela i Abrahama. Ovi prvi, iz Babela, u svoj su politički program usadili temeljnu postavku: „pribavimo sebi ime“ (11,4). Njihovo jedinstvo i zajedništvo zbog njihove svekolike nesigurnosti trebalo se temeljiti na monumentalnom spomeniku njihovu imenu. S druge strane, u (pri)povijesti o Abrahamu zapravo i ne postoji politički program osim programa (obećanja) što

pred njega razastire Bog sam. I osim činjenice da unatoč svih i mnogih nejasnoća i nedoumica Abraham se: „vjerom pokori kad primi poziv“ (Heb 11,8) te se „zajući na put kako ga je Jahve uputio“ (Post 12,4).

Jedinstvo i zajedništvo kršćana dakle ne počiva na političkom programu, nego na pokornosti i poslušnosti Božjem pozivu na jedinstvo i zajedništvo. Nije stoga čudno da sveti Pavao apostol kršćane u Efezu, Filipima i širom ondašnjega svijeta potiče: „nastojte sačuvati jedinstvo Duha“ (Ef 4,3). Prozivali mi ovo Pavlovim ekumenizmom ili kako drugačije, nije relevantno. Ono što je bitno jest shvatiti jedinstvo i zajedništvo kršćana ne kao politički program, nego kao molitvu i nalog Spasiteljev.

Sizifov posao

O ekumenizmu je i kod nas toliko toga izrečeno. Ponekad paušalno, i bez stvarnog poznavanja toga pojma; ali i promišljeno. Ekumenizam je postao i dio vokabulara političke korektnosti. Po nemalom broju nekih ekumenskih aktivnosti i nastojanja, redovitih ili izvanrednih, visokih crkvenih predstavnika ili niže rangiranog vjerničkog puka; čovjek bi mogao pomisliti kako je jedinstvo kršćana među nama neupitno, zajamčeno i u punom cvatu. Ali ne treba brzati. Kada se samo malo pomnije zagledamo, sami, svatko u svoje dvorište, a tek potom i preko konfesionalne ograde, ubrzo bi nas mogla napustiti romansa kršćanskog bratstva i jedinstva. I još jednom ponovimo, za utvrđivanje gradiva, prije no što prozborimo o jedinstvu i ekumenizmu preko plota, ima još mnogo radova u vlastitim dvorištima. Dovoljno potrebe za unutrašnjim dijalogom i preispitivanjem. Jer ne zaboravimo, načelo *ecclesia semper reformanda* također nije opcijalni izbor. Konzerviranje zatečenog stanja najbrži je put prema umiranju i društvenoj irelevantnosti Crkve.

Evo kako bi mogao pak izgledati rad na jedinstvu kršćana iz Sizifova ugla gledanja. Sizif je bio “*najlukaviji od svih smrtnika, sagradio je krasan grad Korint*”, no unatoč svojoj lukavosti, on se svojom nepromišljenošću i prijevarom zamjerio Zeusu tako da mu je poslao Tanata (Smrt) koji ga odvede u podzemlje. U podzemnom svijetu stiže ga vječna kazna. Morao je gurati teški mramorni kamen iz ravnice na uzvisinu upirući se rukama i nogama. Čim je pomislio da je teret dogurao do vrha uzvisine, kamen bi se skotrljao u dolinu. I tako unedogled.¹ Mnogi se trudbenici kršćanskog jedinstva i zajedništva nerijetko osjećaju kao legendarni Sizif. Tek što smo upirući se “rukama i nogama” načinili uzbrdo korake k *uzvišici zajedništva*, kao taj preteški Sizifov mramorni kamen jedinstvo se skotrlja ponovno u *dolinu kršćanskog nejedinstva*. Tek što smo pomislili da

¹ Usp. Schwab, 89.

smo načinili značajni napredak, zbude se nešto što nas vrati i dva koraka unatrag.

Nikako nemojmo smetnuti s uma da govoreći o “jedinstvu i zajedništvu kršćana” mi ne govorimo samo o kršćanskom i crkvenom životu što se odvija ili odnosi samo na područja koja prelaze konfesionalne granice. Nejednom smo se susreli s izazovom da kršćansko jedinstvo bude veći ili čak prioritetniji problem *unutar* iste konfesije, nego što je to preko konfesionalnih granica. Tko će koga ako ne svoj svoga, stara je narodna, a to nam potvrđuju i naše kršćanske tradicije kojima pripadamo, u kojima živimo i radimo.

Povijest ekumenizma

U europskim razmjerima naši su prostori jedinstvena razmeđa kršćanskog Istoka i Zapada: *pravoslavlja, rimokatoličanstva* i u manjoj mjeri *protestantizma*. Na nekim drugim prostorima taj će odnos biti sasvim drugačiji. Takvim strateškim pozicioniranjem ekumenski pokret i nastojanja oko kršćanskog jedinstva dovoljni su po sebi da se ozbiljnije i šire ne samo bavimo, nego i ulažemo napore oko kršćanskog jedinstva.²

Zalaganje u djelu kršćanskog jedinstva zavisno je i od vremena i od prostora na kojem se odvija. Iako je Rimokatolička crkva službeno otvorila poglavlje kršćanskog pomirenja u obliku ekumenskog pokreta tek sredinom 20 st. s II. vatikanskim koncilom, preteče na našim prostorima teolozi su kršćanskog pomirenja već u 17 st. Samo da spomenemo Rabljanina Marka Antuna de Dominisa ili Jurja Križanića.

Evo tu stojimo...!

A bilo je tu i snažnih, makar neizravnih ekumenskih “poduzetnika”, kao što je veliki hrvatski biskup J. J. Strossmayer koji je na Prvom vatikanskom koncilu (1869-1870) u Rimu, zalažući se za prvenstvo Svetog pisma, proglašen “*heretikom*”, “*protestantom*” i “*izdajicom crkve*”. Njegov nastup sasvim sigurno nije bio usmjeren prema crkvenom raskolu, samo je usmjeravao na izvor vjere nalazeći ga u autoritetu Svetoga pisma.

Jedan od rezultata bio je i taj što su ga neki kardinali uporno prekidali u njegovu nastupu riječima: “*Silazi dolje! Van s protestantom, kalvinistom, izdajicom crkve!*” On je pak svoj koncilski govor pred kardinalskim zborom završio riječima nalik Lutherovim: “*Spasite crkvu od brodoloma koji joj prijeti tražeći jedino od Svetog Pisma pravila vjere u koja trebamo vjerovati i koja trebamo propovijedati.*”

² Iz razumljivih razloga na našim prostorima kada se spominje ekumenizam, primarno se misli na Istok i Zapad; pravoslavlje i rimokatoličanstvo.

Ja sam svoje rekao: neka mi Bog pomogne!“

Na postavljeno pitanje pred carem, “*Martine, odgovori iskreno - da li se odričeš svojih knjiga i zabluda u njima iznijetih ili ne?*”, Luther je završio svoje izlaganje znanim odgovorom: “*Evo, tu stojim, ne mogu drugačije. Tako mi Bog pomogao. Amen*”. Povijest ekumenizma kao da na neki čudan način započinje ovom Lutherovom rečenicom.

Prošlo je skoro pola milenija od ove famozne rečenice, a mi kao da još uvijek u mnogim stvarima zajedništva i jedinstva tapkamo na mjestu. Kao da i mi govorimo istu rečenicu, tu stojimo i ne možemo drugačije.

Teološke i eklezijalne mijene

Jedinstvo Crkve ne može se promatrati nezavisno od mijena i pomaka na eklezijalnom i širem teološkom planu. Stoga prije no što se pokušamo pozabaviti pitanjima i razlikama koje nas razdvajaju, treba reći da je ekumenski pokret, kao i sve drugo, podložan *kontekstu*. Ne može se o ekumenizmu govoriti na isti način u anglosaksonskom okruženju protestantskog europskog Zapada i Amerike ili pak na prostorima bivšeg Sovjetskog saveza.

Osim tih konfesionalnih, geopolitičkih i religijskih razlika u kontekstu, tu su i pitanja koja se ne mogu više tretirati kao “neteološka” ili irelevantna za Crkvu. To su pitanja rase, spola, klase ili seksualne orijentacije. Kao rezultat imamo velik broj *kontekstualnih teologija* koje su stasale. Uz postojeće crkvene zapadno-istočne podjele i izobilje teologija koje prekoračuju konfesionalne granice (teologija oslobođenja, feminističke teologije i teologija istospolnih prava samo su neke od njih), tu su i druge statističke činjenice: uskoro će 50% svih katolika živjeti u Južnoj Americi, Treći svijet je kristijaniziran pa kršćanstvo prestaje biti tipicum zapadnoeuropskog civilizacijskog i kulturalnog kruga. Sve su ovo pokazatelji koji se ne mogu zanemarivati i koji itekako utječu na daljnji razvoj oko jedinstva Crkve.

Simptomatičan znak ovih gibanja i pomaka jest skupština Svjetskog saveza crkava iz 1991. održanog u Canberri (Australija). Tamo su se okupili predstavnici iz više od 100 zemalja i 300 crkava - od toga 35% žena, 46% laika i 11% mladih. Na tom je skupu bilo 130 predstavnika iz Afrike i 140 iz Azije. Već i ovi statistički pokazatelji ukazuju na značajan pomak u poimanju i zalaganju oko jedinstva Crkve.

Pitanje definicije

Nerijetko se na popularnoj, ali ponekad čak i u stručnoj literaturi, zamjenjuju pojmovi *međureligijskog dijaloga s ekumenizmom* i ekumenskim pokretom, što umnogome i nepotrebno zbunjuje mnogi kršćanski puk. Dakle, o ekumenizmu treba započeti govoriti i na semantičkoj razini, razini *definicije*. Što, tko i zašto razumijeva.

Nedvojbeno je: o istoj će stvari dva čovjeka iz dviju različitih perspektiva govoriti na različite načine, pa se takva komunikacija nerijetko svodi na razgovor gluhog i nijemog. Nejednom pokazalo se nužnim ponuditi što jasniju definiciju teme ili pojma o kojem se govori. Kontraproduktivno je podrazumijevati išta ili bilo što uzimati zdravo za gotovo. Nerijetko događalo se da su se donosile neke paušalne ocjene upravo iz nedostatka jasno postavljene definicije ili usaglašavanja što je to o čemu mi ovdje ili ondje razgovaramo.

Što je ekumenizam i kako ga tko razumijeva ili tumači? O ekumenizmu zasigurno neće na isti način govoriti *rimokatolik*, *protestant*, *karizmatik* ili *pravoslavac*. Ipak, jedinstvo kršćana tema je koja se jednako tiče svih navedenih i svi su jednako odgovorni. Pretpostavka je stoga svakoj konstruktivnoj diskusiji o ekumenizmu i jedinstvu Crkve nastojanje da se pojasni, po mogućnosti i definira, što, kako i tko što podrazumijeva. Ali to isto tako znači da je za konstruktivan i uspješan dijalog važna izgrađenost vlastitog identiteta. Čovjek koji ne zna ni sam što je i tko je teško će uspješno razgovarati sa susjedom ili bližnjim. I konačno, sasvim je neizbježan i onaj *povijesni* trenutak u kojem i na kojem se prostoru odvija kršćanski dijalog. Umnogome sve će ovo određivati i naš pristup i poimanje ekumenizma.

Dok govorimo o našem poimanju ekumenizma, valja svakako postaviti još neke stvari u sveukupne "gabarite". Naime, pojmovi kao što su "*jedinstvo i zajedništvo kršćana*" i "*ekumenizam*" mi ovdje ne uzimamo kao istoznačnice. Ovo treba jasno naglasiti i iz razloga jasnije artikulacije zadane teme "Jedinstvo i zajedništvo kršćana u svjetlu ekumenskog pokreta". Već i sam naslov govori da se pojam ekumenizma stavlja u kontekst jednog povijesnog pokreta, dok je pojam "jedinstva i zajedništva" biblijska danost, zadana samim Spasiteljevim nalogom i molitvom. U tom smislu šire i nadređeno svakom povijesnom kršćanskom ili crkvenom pokretu, pa tako i ekumenizmu. Ekumenizam može biti opcijalnog karaktera - možeš htjeti ili ne htjeti prihvatiti ga i pridružiti mu se. Jedinstvo i zajedništvo kršćana nije opcijalno i nema alternative jer se ne temelji na *našem*, nego na *Božjem planu*. Osim toga, ekumenizam, kao pokret, uvijek će sa sobom nositi boljke koje svaki "*izam*" sa sobom nosi. Božji plan i Božji poziv na jedinstvo i zajedništvo kršćana bio je prije ekumenizma i ostat će nakon njega ako bi se i ovaj "*izam*" urušio.

Različito pristupamo i različito se osjećamo i prema ekumenizmu kao povijesnoj datosti, i prema Spasiteljevoj molitvi, i nalogu o jedinstvu. Za neke su ekumenizam i jedinstvo kršćana *Sizifov posao*; drugima su *prijetnja*, za treće pak *kukavičje jaje*. Unatoč svemu tome svi smo spremni jedinstveno kao iz rukava znati izvući (se) i jednoglasno se pozivati i prizivati na Gospodinovu molitvu "da svi jedno budu" (Iv 17,21). Pri tome zaboravljamo da se oko jedinstva treba truditi, da ono uključuje i odricanja; kao i to, naravno, da ono jest djelo Duha. U tome smislu jedinstvo ipak ne pada s neba, već u to treba ulagati napor, volju i

odluku. Pavao zato potiče i podsjeća: “Nastojte sačuvati jedinstvo Duha povezani mirom” (Ef 4,3).

Jedinstvo u različitosti

Jedni će za ideal kršćanskog jedinstva imati čežnju da svi budemo “pod istim krovom”, istog konfesionalnog naslova i imena. Govori se tada o tzv. vidljivom jedinstvu, iako je teško govoriti o nekom nevidljivom jedinstvu s obzirom na to da je svako istinsko jedinstvo vidljivo. Naravno, ovdje se zapravo govori o institucionaliziranom jedinstvu, što opet i u najidealnijoj situaciji nije jamstvo jednodušnosti. Pače, za njih jedinstvo znači anuliranje svih kršćanskih vjeroispovjesti i na taj će se način potvrditi jedna “sveta i sveopća (katolička) crkva”.

Jednoulje ili jednodušnost?

Kršćansku crkvu u Korintu razdiralo je nejedinstvo pa im sveti Pavao apostol govori, “budite složni”, nastavljajući, “svi budite iste misli”, “istog osjećanja” i “istog mišljenja” (1 Kor 1,10). Jedan od presudnih nesporazuma oko jedinstva kršćana i ekumenskog pokreta nalazi se na startnim pozicijama: poistovjećivanju *jedinstva* s dogmatskom naravi *jednoulja* - tako svojstvenom nekim političkim sustavima, ali nerijetko i onom religijskom koji se umnogome oslanja upravo na ovaj dogmatski element. Neke su dogme mnoge odvele na lomaču. Druge pak izbacile iz elitnog kluba. Ako bismo jedinstvo sudili po tome kada ćemo o svemu isto misliti, istinsko zajedništvo nema perspektive. Bolje je i točnije govoriti o *jednodušnosti* jer jedinstvo dolazi od jednog Duha. Jednodušnost, kao i jedinstvo, slabo se miješa s onim dogmatskim koje proizlazi iz zahtjeva za istomišljenjem. Osim toga, jasno je da su se istomišljenici uvijek brzo organizirali kao elitni klub ili kao totalitarni režim. Crkva Kristova niti je elitni klub svetaca, niti smije biti totalitarno društvo jednoulja i istomišljenika. Jednodušnost nije dogmatske naravi jer “razdori” i “strančarenja” ne pripadaju plodovima Duha, nego djelima tijela (Gal 5,20).

Čini se da poput opasnosti razdora i razjedinjenosti postoji i realna tendencija prema egalitarnosti i jednoobraznosti koje ne treba poistovjećivati s jedinstvom. Relativno je lako posjedovati jedinstvo gdje svi o svemu isto misle. Voljeli oni to ili ne.

Što nas spaja, a što razdvaja?

U kontekstu ekumenskog pokreta odlučio sam izlučiti tri područja koja potencijalno djeluju bilo kao faktori jedinstva, bilo kao izvor razjedinjenja kršćana. To su pitanja *ekleziologije, teologije i duhovskih pokreta* u povijesti Crkve.

Ekleziologija

Eklezijalni legitimitet jedan je od vrućih krumpira u predmetu ekumenskog pokreta i jedinstva kršćana. Indikativno je i ono pitanje iz popularnih sfera: "a koja je crkva prava?" Mnogi smo se često susreli s ovim pitanjem u svakodnevnim susretima. I od reformacije pa naovamo pitanje crkvenosti bilo je i ostalo izazovno pitanje, ne samo iz perspektive rimokatoličke ekleziologije, nego i između crkava i crkvenih zajednica reformacijske baštine.

I na nerimokatoličkom krilu nezahvalno i obremenjeno je klasificiranje crkava na tzv. "povijesne crkve" i one druge, "slobodne"; zar su "slobodne zajednice" slobodne i od povijesti? Iz duhovne se dakle oružarnice, povremeno ali i po političkoj potrebi, izvlači i koristi ovaj pojam tzv. "povijesnih crkava". Nije sasvim jasno što korisnik ove sintagme želi komunicirati. Znači li to da su ove povijesne, a one nepovijesne? Ipak, za pretpostaviti je da ova dihotomija služi više u crkvenopolitičke svrhe, no u svrhu napretka prema jedinstvu kršćana. Za pretpostaviti je da se ova dihotomija odnosi više na ekleziologiju, nego na povijest. I crkve episkopalnog modela, iz vremena reformacije, i one "slobodne" povijesno su nastajale nekako u isto vrijeme. Stoga bi i mudrije i točnije bilo govoriti o eklezijalnom modelu, a ne o tzv. povijesnosti. Zašto onda ne koristiti tu ekleziološku dihotomiju namjesto preferirane ispolitizirane sintagme i dihotomije na tzv. "povijesne crkve" i "ostalih protestantskih denominacija"?³ Osim ako se puna eklezijalnost temelji samo na povijesnom kontinuitetu. No neki bi možda otišli i tako daleko da neke kršćanske crkve proglašaju "kršćanskim vjerskim pokretom" bez svećenstva i obreda, oduzimajući im tako u cijelosti eklezijalni legitimitet.⁴ Istina, nije sporno ni to da neke crkvene zajednice ili kršćanske crkve ne skrivaju i takve tendencije i želje. Kao što i stoji činjenica da u tim tendencijama zapravo i rade u korist svoje štete, *de facto* gubeći svoju eklezijalnost. No to je sada prijepor za neka druga razmatranja. Iz mnogih razloga u terminologiji će se koristiti pojmovi: "crkva", "zajednica", "pokret" ili "sekta".

Teologija

Iako crkve raznih tradicija kristološki nalaze jedinstvo, njihovo zajedništvo potencijalno razdvajaju elementi dogmatskog nauka ili tradicijskih pobožnosti, prema kojima ponekad i službena crkva izražava neke rezerve. S druge pak strane postoje izraženi primjeri gdje službena crkva svojom teološkom metodologijom zaprima, ustanovljuje i podiže na razinu dogme elemente koji dolaze iz pučkih

³ 'Hrvatski protestantizam u arbitriranju vladina činovnika' (*Vjesnik*, 23/11/2004)

⁴ Kvekeri, koji potiču još iz 17. st. bili su poznati kao, pa su se i sami tako nazivali, "Vjersko društvo prijatelja" ili jednostavno "Društvo prijatelja"

pobožnosti, a ne iz teološkog i biblijskog promišljanja.⁵ Jedan takav primjer jesu i pučke marijanske pobožnosti Rimokatoličke crkve koje za veći dio crkava reformacije postaju ozbiljna prepreka prema čvršćem zajedništvu. Dogmatska uredba vatikanskog koncila *Lumen gentium*, naročito tekst LG 66-67 zorno govori o takvoj teološkoj metodologiji kojom crkva odobrava razne oblike pobožnosti koji su “u granicama zdrave i pravovjerne nauke” (LG 66). Tako ova konfesionalna specifičnost zapravo ne doprinosi jedinstvu kršćana na širem planu, osobito kada se Marija uzdiže na razinu “majke kršćanskog jedinstva”, *mater unitatis christiana*. Tako hrvatski franjevac fra Karlo Balić, poznat i kao veliki mariolog, koji je na II. vatikanskom koncilu dao nemali doprinos, govoreći o Mariji kao zaštitinici kršćanskog jedinstva smatra da je “dužnost svih kršćana da je zazivaju kako bi ih svojim moćnim zagovorom i zaštitom privela toliko željenom jedinstvu” (Pezo: 1993,54). Nepotrebno je reći kako bi ovakva ekumenska petpostavka odjeknula u ušima protestantskog vjernika ili teologa.

Dakako, slične “metodologije” na užtrb kršćanskog jedinstva dolaze i iz krugova ostalih kršćanskih tradicija. Tako će, često vrlo upitna, hermeneutika nekih protestantskih crkava proizići iz različitih oblika pobožnosti, ne i iz ispravne biblijske teologije i kvalitetne egzegeze teksta Riječi Božje. I to unatoč činjenici da je jedan od potpornih stupova i zaglavnog povijesnog kamena protestantske i reformatorske baštine načelo *sola Scriptura!*

Duhovski pokreti

Jedna od najmanje očekivanih teškoća u nastojanju za jedinstvo kršćana dolazi začudno iz onih tradicija crkve koje izričito naglašavaju djelo Duha Svetoga. Nedvojbeno je i paradoksalno da upravo duhovski pokreti, čiji se oslonac čvrsto usidruje na djelu Duha, u crkvi i većini konfesionalnih kršćanskih zajednica, u suvremeno doba u formi karizmatskih pokreta zapravo djeluju u korist naše zajedničke štete na jedinstvo kršćana. Neumoljiva statistika pokazuje da od četrdesetak evidentiranih kršćanskih crkava i zajednica u Hrvatskoj jednu trećinu sačinjavaju neovisne - a nerijetko i razjedinjene duhovske i karizmatske crkvene zajednice.⁶ Jedni će to vidjeti kao njihov rast i napredak; drugi kao rascjepkanost i razjedinjenost. I sama je crkva prisposobljena s tijelom, a mi dobro znamo da biološko tijelo raste dijeljenjem stanica, no u konačnici izraste u jedno i jedinstveno tijelo. Može li ruka reći nozi “ne trebaš mi” (usp. 1 Kor 12)?

Pokušajmo ukratko naznačiti razloge ovom nemalo iznenađujućem fenome-

⁵ Opširnije je temu “marijanske pučke pobožnosti” kao formativni oblik rimokatoličke teologije obradio J. Šimić u BS 1993, 1-2

⁶ Ovaj podatak temeljen je na istraživanju Instituta za društvena istraživanja iz Zagreba, Udruge za vjersku slobodu i Vladinog ureda za odnose s vjerskim zajednicama.

nu. Naime, sveti Pavao apostol u svojoj poslanici Efežanima (Ef 4,3-5) taksativno navodi i na taj način definira kršćansko jedinstvo kao: “jedinstvo Duha” (4,3), “jedinstvo nade” (4,4) i “jedinstvo tijela” (4,4). A sve to čini “jedan Duh”. Dakle, idealno, zadano jedinstvo kršćana.

Darovi i plodovi Duha. Iz pozicije biblijske teologije pokazuje se da je suvremeni duhovski pokret (karizmatički pokret) skoro u cijelosti naslonjen na očitovanje darova Duha, dok su plodovi Duha...

Kultura odricanja i kultura zahtijevanja. Dodatni razlog odsutnosti kršćanskog jedinstva u okvirima duhovskih pokreta jest i sudar dviju kultura duha. To je sudar kulture odricanja i kulture zahtijevanja. Namjerno ovdje želimo govoriti o dvjema duhovskim kulturama umjesto dvjema teologijama.⁷ Naime, pod pojmom kulture, širem od pojma teologije, uz teoretsku i teološku komponentu podrazumijeva se zajednički i sveobuhvatni skup vrijednosti, način življenja, ponašanja i međusobnog ophođenja. Za razliku od teologije koja lako može (za) ostati kao akademska disciplina. Stoga i Isusov nauk nije teološki skup doktrinar-nih znanja, nego njegov primjereni način življenja. Zato je i njegov nauk zapravo kultura življenja utemeljena na njegovim riječima i životu. I dok smo mi u stanju uspostaviti ovu ili onu teologiju, Krist nas izaziva svojom jasnom duhovnom kulturom življenja. Baš zato govorimo o kulturi odricanja, ne o teologiji odricanja. Baš kao što i, sukladno vremenu u kojem živimo, govorimo o kulturi zahtijevanja, ne o teologiji zahtijevanja.

Nije iznimno teško naslutiti populane i povijesno-društvene korijene ovih duhovskih kultura iz kojih se potom lako rađaju i neki teološki sustavi. Obje ove kulture - odricanja i zahtijevanja - svakodnevno su iskustvo čovjeka i prisutne su u životu čovjeka. Nije li to već u samoj srži ljudske zajednice prisutno u obiteljskoj zajednici: roditelji se odriču, djeca zahtijevaju. Odricanje je s druge strane umnogome temelj svakog ljudskog zajedništva i jedinstva, to je i sastavni dio onog uspješnijeg dijela naše ljudskosti. Odricanje postaje neotuđivi dio ljudskog zajedništva i jedinstva, od najmanjeg i osnovnog dijela ljudske zajednice, braka i obitelji, pa do šire ljudske zajednice. Jedinstvo se steže uzajamnim odricanjem. Samozatajnim...

Kultura odricanja. Isusov nauk i praksa jasno ukazuju da se u temelju Kristova evanđelja upravo nalazi odricanje, a ne zahtijevanje. „On, božanske naravi, nije se ljubomorno držao svoje jednakosti s Bogom, nego se nje lišio uzevši narav sluga“ (Fil 2,6). Neki drugi prijevodi imaju “sebe je poništio” (Šarić) ili “sam sebe oplijeni” (Duda-Fučak). Ovdje mi možemo govoriti i o kristologiji kao teološkom sustavu Božjeg zaprimanja ljudske naravi i utjelovljenja, Isusovoj ljudskoj naravi

⁷ ‘kultura’, od lat. “cultura” uzgajanje.

i teologiji kenoze, dakle njegovog lišavanja "božanske naravi".⁸ Isusovo odricanje božanske naravi ne samo što je vrhunac kulture odricanja, nego jasno označuje njegovu životnu ovozemaljsku orijentaciju i službu. Njegov temeljni nauk. Zato veli: „Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom” (Mt 16,24).

Kultura zahtijevanja. Duhovskim pokretima *kultura odricanja* uglavnom je strana jer se uvelike zasnivaju na *kulturi zahtijevanja* i prava. Neki aspekti ovih pokreta u engleskoj kršćanskoj terminologiji nazivani su: "name it and claim it" ("zatraži i imat ćeš").⁹ Selektivno uzimaju biblijski tekst "što god hoćete, ištite i bit će vam" (Iv 15,7).

Kršćansko jedinstvo i zajedništvo, baš kao i svako drugo zajedništvo u ljudskom društvu, umnogome se temelji na odricanju. Odricanje pak ne znači i *kompromitiranje*. Ne kompromitiranje istine. Netko će i s pravom zapaziti da se u ime zajedništva i jedinstva ne može odreći istine i cjelovitosti evanđelja. Baš kao što i nije prihvatljiva parcijalnost ili teološko reduciranje nekih duhovskih pokreta. Ali to će onda pozivati sve uključene strane. Već smo ukazali na važnost i komplementarnost, u biblijskoj teoriji ali i crkveno-pastoralnoj praksi, neizmjerljivo važnu ravnotežu između darova i plodova Svetoga Duha. Dakle, i tu možemo govoriti o cjelovitosti i potpunosti istini.

Umjesto zaključka

Neupitno je da ekumenski pokret, ako se misli izdići nad institucionalno i političko jedinstvo kršćana, još mnogo treba poraditi u svim navedenim područjima - eklezijologije, teologije i djelovanju Duha. U tom pogledu, uzevši jedan kratki i površinski presjek, ukazuje na odgovornost svih uključenih; onih koji žele da idu zajedno, i koji su svjesni neizostavnosti tolerancije i dogovora, bez kompromitiranja evanđelja.

Ekumenski pokret dalje ne može biti politički dogovor samo voditelja i ekumenskih povjerenika pojedinih crkava. Zajedništvo jest djelo Duha, na njemu treba mnogo poraditi i svaku stopu osvojenog teritorija nastojati sačuvati (Ef 4).

I na kraju, prisposodobimo crkvu s pticom. Ptica ima dva krila, a za njezin uspješan let od presudne je važnosti da oba krila koordinirano i sinhronizirano djeluju. Bez toga nema leta i uzleta. Crkva je kao ptica kroz povijest uvijek imala

⁸ Baillie, D. M., 94.

⁹ Iz ove kulture zahtijevanja, poznate nam iz suvremenih civilizacijskih tekovina, proizišli su i mnogi doktrinarni sustavi, biblijski upitne teologije: "pokreta vjere", evanđelja "bogatstva i prosperiteta" ili naglašene "demonologije". Povrh doktrinarnih upitnika nisu nepoznati i slučajevi manipulacije ljudima i njihovim materijalnim sredstvima.

dva krila: institucionalno i karizmatično (duhovsko). Da bi crkva uzletjela i izdignula se iznad naših pokušaja, trebaju joj oba ova krila, zdrava, funkcionalna i sinkronizirana u djelovanju.

In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas!

Literatura

Baillie, David M., *God was in Christ*, Faber&Faber, London, 1961.

Belaj, Vitomir, Elementi sinkretizma u pučkim vjerovanjima o Mariji, *Bogoslovska smotra*, 1993,1-2.

Berger, Teresa, Ecumenism: Postconfessional? Consciously Contextual?, *Theology Today*, 53/96)

Knežević, Ruben, Hrvatski protestantizam u arbitriranju..., *Vjesnik*, 23. 11. 2004.

Kolarić, Juraj, Odnos vlasti i karizme kroz povijest, *Bogoslovska smotra*, 1989, 1-2.

Mamić, Josip, Duhovski pokreti u Crkvi, *Bogoslovska smotra*, 1989, 1-2.

Pezo, Bruno, Uloga fra K. Balića na II. vatikanskom saboru, *Bogoslovska smotra*, 1993,1-2.

Schwab, Gustav, *Najljepše priče klasične starine*, GZH, Zagreb, 1985.

Šimić, Josip, Problematika nazivlja "marijanska pučka pobožnost", *Bogoslovska smotra*, 1993,1-2.

Volf, Miroslav (ur), *Martin Luter*, Izvori, Novi Sad, 1985.

Summary *In the beginning of this text author wishes to reflect on the questions of Christian unity and fellowship from the perspectives of biblical texts. From the contemporary context we also face questions of definition and understanding of ecumenism and ecumenical movement.*

There are also those non-theological questions of gender, social class or sexual orientation, which inevitably influence or burden questions of Christian unity and fellowship.

In the latter part, the author points to those questions which may be building our Christian unity or work against it.

Finally, author uses an imagery of a bird which uses two wings to be able to fly. So is the Church in need of two wings, one institutional and the other the wing of the Spirit. The two wings working in unison, can make the Church 'fly' over and beyond all its divisions.